

PRELOM

Izhaja vsak četrtek
Naročnina letno Din 30—

Uredništvo in uprava:
Kolodvorska ulica št. 8
v Ljubljani

Telefon št. 3770
Pošt. ček. račun št. 10499

Spite spokojno junaki ...

Komaj se je zaprl pred nami grob, velik grob največjega junaka in moža naše zemlje. Niso se zvene rože na vencih, ki so jih spletle v žalosti povešene roke, niso se še osušile solze milijonov sinov in hčera matere Južnih Slovanov, prelite za njim, ki se nam je v svoji smrti razodel v vsej svoji veličini do dna. — In glej, že zopet romamo na grobove...

Vseh mrtvih dan! Z jesenskim cvetjem, s plapolajočimi svečami v rokah se bližamo grobovom svojih dragih. Tudi mi bojevniki prihajamo, kakor plameni sveč so nemirne naše misli. Najtišje kamrice naših src se odpirajo, ko stopamo k grobovom svojih mrtvih tovarišev.

Tiho spe na božji njeni. Vemo, vemo, da je le majhen del njihove milijonske družine zbran na tem polju. Kje so ostali? Po vseh petih kontinentih so raztresene njihove gomile. Zemlje vseh narodov so popile njihovo kri in hranijo njihove svete kosti. To so grobovi znanih in neznanih bojevnikov. Fantje in možje, glasni, sočni in zdravi so postali tihi, je, vodoravni možje... Pokosila jih je smrt pripravljajoče se vojne, vojne same in povojne mizerije. Pokopavali smo jih med grmenjem topov na vseh mogočih frontah. Če smo mogli, smo jim postavili preprost križ in šop rož na grob, na križ pa smo povezili vojaški šlem. Iz žepa vojaške obleke smo jim vzeli škatljice, ki so hranile njihovo ime in naslov domačije. Če smo mogli, smo obvestili njihove matere, žene, svojce o njihovem koncu. Če pa ni bilo časa, so jih metali v velike jame skupaj s fanti in možmi v vseh mogočih uniformah tujih držav; tam so tesno objeti v groznem posmrtnem tovarištvu našli svoj zadnji dom. Smrt je izravnala vse razlike. Med njimi so bili tudi nevojaki, stari, žene in deca, ki so jih ubila večala, glad, begunstvo ali pa strelji v hrbet. Neskončno pisana družina, ki je onemela v smrti za našo sveto stvar. Hoté ali nehoté, vedé ali nevedé so sledili klicu zgodovine, katera nam je za to strahotno visoko ceno dala svobodo in Jugoslavijo.

Celo pokolenje mož in fantov spi nevdramni sen. Žrtvovani so bili od tistih, ki so hoteli vojno, ki so hoteli sebičnih koristi od prokletstva. Remarque pravi nekje: »Kako so nas goljufali, kako so nas zlorabili! Dejali so nam domovina — pa so mislili na okupacijske načrte požrešne vojne industrije; dejali so čast — pa so mislili na borbo — čeprav med brati ene krvi — za vladovžljnost peščice častihlepnih diplomatov in degeneriranih knezov; dejali so nacija — pa so nas gnali v boj za zaščito najbolj nemogočih državnih konglomeratov. V besedo »patriotizem« so tlačili svoje fraze, svojo častihlepnost, svojo umazano sebičnost, svojo zlagano romantiko, vere vseh veroizpovedi, svoj pohlep po kupčiji in jo nosili kot žareč ideal pred nami. Mi pa smo mislili, da je to fanfara za neko novo, silno življenje! Mi smo se borili sami proti sebi, ne da bi se tega zavedali. In vsak strel je zadel enega od nas! ...

Ono drugo pa živi sito in zadovoljno, živi še bolj sito in zadovoljnejše kot kdaj prej. Kajti nezadovoljni, nemirni, viharni in revni poštenjaki so umrli zanje. Celó pokolenje upanja, vere, volje, moči, zmognosti je bilo prisiljeno, da je postreljalo samo sebe...

Vojna traja dalje... Ulice so strelski jarki in zavetišča — vojna divja naprej. Toda to je umazana podla vojna enega proti drugemu...

Tako premišljujemo na bojevniskih grobovih. Blagor srbskim bratom, ki so se borili za čisto svobodo. Težko nam, ki so nas gonili v klavnico za tuje, nam

nasprotno interese. Preko vseh grobov pa je šla zgodovina svojo pot in nam naklonila čudežen cvet, kosovski božur, ki se imenuje Jugoslavija.

Težko nam je, tovariši, na vaših grobeh. Težko nam je ob misli na nepopisne muke vaših naporov, na glad, mrz in dež, na smrtonosne rane vaših teles. In vedno nižje sklanjamo glave. Tihi zemlji, ki vas je pokрила, šepčemo svoje razboljene misli. In glej, iz vaših grobov prihaja glas, vedno razločnejši je, vedno jasnejši je:

Čujte nas, živi tovariši-bojevniki! Ne pomilujte nas, ne trošite solz. Nas je udarila smrt, z enim usmiljenim silnim udarcem nam je pomagala preko praga, na katerem se najmočnejšemu zvrtili v glavi. Nam je dobro v tihi zemlji. Za nas je minila borba, za nas ni več ne trpljenja, ne krivice. Med nami ni razlik, ni trenj — ena sama tovariška sloga vlada v naših vrstah. Med nami je mir...

Gledamo pa vas bojevnike, ki ste ostali živi. Videli smo, kako ste se vračali iz vojne vsi revni in zpuščeni, vsi izkoreninjeni iz domačih tal. Kot lastovke, kot golobi ste bili, ki begajo okrog pogorele hiše, ki je hranila njihova gnezda. Videli smo vas sirote, kako ste trkali na vsa vrata svoje mladosti, ki se vam niso odprla... Vaša mladost je ostala v strelskih jarkih in v jamah, kate-re so izkopale železne pesti granat. Videli smo vaše nadčloveške napore za zgraditev eksistenc in lastnih ognjišč. Vstvarjali ste iz nič, delali ste z golimi rokami. Videli smo bedo, zapostavljanje in krivice, prizadejane starim bojevnikom in vojnim žrtvam invalidom, videli smo prezir, zaničevanje in zapostavljanje upornih idealistov — vojnih dobrovoljcev. Vse, vse smo videli!

Ko se je pričelo uveljavljati prokletstvo vojne v gospodarstvu, ko je prišlo trdo pomanjkanje v vaše trdne kmetije

in v nekdanj cvetoča gospodarstva, smo gledali vaše idealne napore za izhod iz mizerije vaših dni. O, dobro smo slišali vaš krik: »Dajte pravice in kruha vsakomur od nas!« Videli smo, da vas niso hoteli poslušati, da so vam najbolj ne-vredni zapirali usta, ker ste govorili preidealne besede za ušesa, vajena le greha in gnusobe.

O, nam je dobro, bratje! Težko pa je vam, vi živi tovariši bojevniki! Zato poslušajte naš glas od onkraj groba:

Ne klonite glave! Vztrajajte v borbi proti zlu! Borite se kot pravi borci za zmago miru, svobode, sloge, reda, poštenja in pravice! Očistite svoja srca in duše, otresite se vseh računarjev, sebičnih materialistov in polovičarjev in hodite sami svojo pot. Bodite pošteni in zahtevajte poštenost od vsakogar. Hodite od mesta do mesta, od vasi do vasi, od hiše do hiše. Bijte plat zvona, bobnajte in oznanjajte mobilizacijo poštenjakov. Na vsa srca potrckajte, da se odpro v poštenosti in ljubezni, na vse glave potrckajte, da se odpre pamet v njih brez misli na plačilo. Iz vseh src, iz vseh glav morajo bolne in pogubne misli o mržnji med brati ene matere, o želji po nadvladi enega nad drugimi. Pojte pesem o najčistejšem idealizmu tako dolgo, da boste zmagali s silo svoje poštenosti in volje ter z močjo svoje velike in zlate ideje, ki naj prinese lepše dni vašim otrokom, mladini, ki stoji za vami. Mi vemo, da boste trpeli, omagovali in zopet vstajali, vemo pa tudi, da boste zmagali — ker morate zmagati! Tako je in nič drugače. Mi smo plačali časa in zgodovini krvav davek s svojim življenjem, nad nami je zvižgal bič smrti in nas pregнал pod to tiho, zeleno rušo —

Ne klonite, čistite svoja srca in svoje vrste, oznanjajte trdovratno svojo idejo od človeka do človeka! Delajte, delajte! Mi mrtvi bojevniki — od najvišjega do najnižjega — smo z vami!...

Mi pa jim odgovarjamo v globino grobov: Razumeli smo vas! Mi marširamo naprej!...

Nekaj luči

(k marsejskim dogodkom).

Za takimi tragičnimi dogodki, kot je bil marsejski, smo, poučeni po zgodovini, upravičeni slutiti velike skrivnosti. Kralja, očeta mnogomilijonskega ljudstva, zadene morilčeva krogla vselej po nekem načrtu, ki so ga temne sile kovale dolgo, previdno, s pritajeno peno gneva na ustih. Umor kralja v devet in devetdesetih slučjih ni delo posameznega prenapetega, marveč delo kakšne tajne družbe, za hrbtom katere se neredko skrivajo drugače odlične osebnosti, tako odlične, da ni neumestna tista izjava angleškega zunanjega ministra Simona, ki je pred dnevi dejal, češ, za evropski mir ne bi bilo dobro, ako se do kraja dvigne tenčica skrivnosti, ki pokriva okoliščine, v katerih se je izvršilo krvavo marsejsko popoldne.

Toda naj si bo temu kakor hoče, naj se tenčica dvigne za vse ali samo za nekatere — v interesu ne samo Jugoslavije in Francije, marveč vesoljne Evrope je, da pride resnica na dan, pa naj si je še tako ostudna, kajti na ta način bo odkrito tisto ognjišče, ki neti nemir, in potem bo tem lažje to ognjišče razbrskati in razmetati ter odstraniti vsaj en vir, največji vir vojne opasnosti.

O morilcih blagopokojnega kralja ter aretaciji tistih, o njihovih priznanjih ter o izročitvi nekaterih izmed njih Franciji, ki jih terjaja, da bi se tem lažje preiskala vsa stvar do dna, o vsem tem so časopisi prinesli doslej že mnogo vesti. Le-te so bile včasih nekoliko pretirane, nekoliko

coski tisk nepopustljivo napada Madjare, je madjarski poslanik v Parizu obiskal francoskega zunanjega ministra Lavalu in protestiral zoper pisanje francoskega tiska, rekoč, da Madjarska ni kriva. Minister Laval mu je odgovoril, da tudi on želi, da bi se izkazala nedolžnost Ogrske. Toda eno je pri vsem tem važno. Nihče ne bo rekel, da madjarski poslanik ne govori resnice, toda resnico je treba dokazati z nepobitnimi dejstvi, ne pa z zaokroženimi frazami. Dokler pa ujeti teroristi na dolgo in široko podajajo soglasne izjave o krivdi Ogrske, si pa, kot je videti, francoski tisk ne bo pustil vzeti pravice, da dvomi o njeni lojalnosti.

Preiskovalni sodnik v Marseillu De Saint-Pol ima v svojih rokah dragocen material — izvirne izpovedbe teroristov. Najprej je zaslíhal De Saint-Pol Pospišila in Rajiča. K temu sta kesnje obadva v nadaljnjih zaslišanjih podala še nekaj dopolnil. Iz njunih izjav izvira jasno kot beli dan, da je bil glavar Ante Pavelić. Zato je De Saint-Pol uverjen, da bo Italija izročila Pavelića, z njim vred pa Kvaternika, ki je, po sodnih ugotovitvah in dognanjih v Paveličevem imenu dal ukaz, naj izvrše umor. Iz Pospišilovih in Rajičevih izjav je nepobitno gotovo tudi to, da je bil Kvaternik dne 9. oktobra, na dan atentata, v Marseillu. — Nadaljnja činjenica, ki se da ugotoviti na podlagi izpovedb Pospišila in Rajiča, je ta, da je bilo središče teroristov na Ogrskem in da so se vse priprave vršile tamkaj.

Te ugotovitve so tako skrbno izdelane in vsestransko preverjene, da jih lahko smatramo za neomajno resnico. De Saint-Pol, preiskovalni sodnik v Marseillu, jih je izročil tudi vsem najvišjim faktorjem francoske republike, predsedniku Doumergueu in zunanjemu ministru Lavalu. Druge ugotovitve, ki pa bodo odkrile še druge krivice, pa bodo kmalu podprte s takim dokazilnim materialom, da bo Francija lahko pristopila k energični mednarodni akciji zoper vse moralne in materialne krivce, to je zoper podpihovalec in izvršitelje gnusnega marsejskega zločina, ki je toliko bolj gnusen, ker je zadel dva moža — največja med velikimi —, ki sta si gotovo stekla največ zaslug za neprecenljivo dobroto človeštva, ki ji pravimo: mednarodni mir.

V čast spominu vojnih žrtev

Globoko je vkoreninjena v našem ljudstvu srčna pieteta do mrtvih. Tudi preminuli v svetovni vojni niso pozabljeni. Vabimo vas, spoštovane someščane, da tudi letos prinesete cvetja in prižgete lučke tudi na najbolj pozabljenih skupnih vojnih gomilah. Tradicionalno žalno slavje na vojnih grobovih se bo letos vršilo takole:

1. novembra ob 3.40 popoldne se zberó v zastraženem gozdičku okoli judenburškega spomenika vsi združeni pevci,
2. vojaška godba otvori žalno prireditev z religioznim koralom,
3. garnizijski kurat g. Ivo Maračič pozdravi umrle jugoslov. kadrovec,
4. pevci pod vodstvom g. Prelovca zapoje »Vigred«,
5. bivši vojni kurat g. Bonač govori žalni govor,
6. rog pozove k molitvi; kratek molk, tiho molitev preseka častni strel iz pušk,
7. bivši vojni kurati odmolijo cerkvene molitve in odpojo: »Reši me, o Gospod«,
8. pevci počaste junake s pesmijo bojnih poljan: »Oj Doberdob«,
9. godba zaključi turobno slavje, nato razhod.

Drugi dan, 2. novembra pa vabimo vse spoštovane Ljubljance k slovesni maši za-dušnici za vse naše padle fante in može v frančiškansko cerkev ob 9. uri. Združene vojne in invalidske organizacije v Ljubljani.

Leto se nagiba, zato prosimo za poravnano naročnino. Naš list ne prejema ne podpor, ne podkupnin, temveč se hrani le s tvojo naročnino! Zato ne oviraj porasta »Prelomae!

Kralju Aleksandru v spomin

(Govor banskega svetnika, tov. E. Kruleja na žalni seji »Boja« v Brežicah.)

Božji in človeški zakoni so postavili vsakemu posestvu, družini, občini, deželi in državi poglavarja. Ta je predstavnik in voditelj svoje edinice. Kjer vlada razumevanje in celo ljubezen ter spoštovanje do gospodarja, običajno vse delo spremlja božji blagoslov in na področju tega gospodarja vlada sreča, mir in blagostanje.

Ce pomislimo na zmešnjave in bedo, ki vladajo v tujih državah, je pri nas res vladala sreča in božji blagoslov nas je spremljal, kajti naš Gospodar in Kralj Aleksander I. je svoje naloge vestno in z veliko ljubeznijo do naroda vršil in dosegel tako velike uspehe za svojo državo, kakor nihče drugi na svetu. Zato smo mu mi državljani vračali ljubezen in danes, ko stojimo ob njegovem grobu, se šele zavedamo, kako globoka je bila naša ljubezen do njega, ki nam je posvetil svojo sposobnost, delo in čas, samo da dvigne ugled, moč in blagostanje svoje države in svojega jugoslovanskega naroda.

Kruta usoda nam je iztrgala našega Kralja in Gospodarja. Ko je dosegel popoln sporazum in uspeh z brati Bolgari, se je podal krmilar naše države na obisk k najzvestejši zaveznici, v mogočno Francijo, da svoje in naše uspehe zavaruje za vedno ter nam zagotovi za dolgo dobo let popoln mir in zboljša gospodarsko stanje, ne samo nam, temveč velikemu delu Evrope. Pri prvem koraku v to deželo pa je zadel na strup, ki mu ga je nastavila zavist in mrznja sovražnikov splošnega miru. Zločinec, plačan od naših sovražnikov in voden od brezciljnih zmešancev, je pogodil našega Gospodarja in Kralja v srce in nam ga za vedno vzel. S strelom v Marsellu pa ni bil pogoden samo naš Kralj, temveč pogodeni smo bili tudi mi, vsa Evropa in ves svet. To dokazujejo izjave vseh držav Evrope in sveta. Morili so sicer zadeli našega kralja in ga usmrtili, zgrešili so pa popolnoma namen, katerega so nameravali doseči. Dosegli so le to, da smo se vsi Jugoslovani popolnoma zavedli, kako močna vez nas je vezala na našega Gospodarja in Kralja, in kako globoko smo ga mi ljubili in spoštovali, tako njega kakor ves njegov kraljevski dom in rod.

Ze kot deček si je znal pridobiti ljubezen ljudi, s katerimi je prihajal v stik. Zenevljani še danes vsi navdušeni pripovedujejo o bistrosti, plemenitosti in hrabrosti pokojnega Kralja Aleksandra, ko se je pod nadzorstvom svojega velikega očeta kralja Petra le-tam šolal. Ze takrat je imel sposobnosti, katere je pokazal pozneje kot prestolonaslednik in regent kraljevine Srbije, zlasti pa med vojno kot vrhovni komandant srbske vojske. Ravno njemu se imamo Slovenci zahvaliti, da smo prišli v proklamaciji vojnih ciljev kraljevine Srbije tudi mi v sestavi naše današnje države. Živo se spominjam svojega prvega srečanja s pokojnim Kraljem. Bil sem pridržen štabu II. armije, ki je bil ob tej priložnosti nameščen v vasi Koceljovo v neki gostilni. Operativno odložen štaba je pa bilo na Ceru, kjer se je vršila ta čas prva bitka. Pred štab se pripelje avto, iz katerega izstopita generalštabski polkovnik in podpolkovnik. Ker ni bilo v srbski vojski dovolj uniform, sem bil še v civilu. Slonel sem pri mizi brez dela. Ko sta oficirja vstopila, nisem obračal posebne pozornosti na nju, ker sem mislil, da to ni moja dolžnost, saj sem bil civilist. Čisto drug vtis sta pa napravila na oficirje in vojake našega štaba. Komandant stana mu je raportiral kot kraljevskemu Visočanstvu, kar je tudi mene takoj dvignilo in zravvalo. Bil je regent Aleksander. Ker sem bil edini civilist, je stopil proti meni. V gumbnici sem nosil prejšnji stari slovenski sokolski znak. Opazil ga je in me vprašal, kaj znak pomeni, kdo sem, in kaj tu delam. Pojasnil sem, da sem kot dobrovoljec dodeljen štabu II. armije, da nosim znak slovenskega Sokola in da sem Slovenec. Podal mi je roko in dejal: »Vrlo lepo, slovenske krajeve poznam i Slovenec vrlo volim.« Nato je sedel nazaj v avto in se odpeljal naravnost v vrtnice cerske bitke, kjer je s svojim pojavljanjem tudi odločil njen potek.

Njegovi neomahljivosti in njegovi neomajni vernosti svojim zaveznikom se je tudi zahvaliti, da ni Srbija sklenila separatnega miru in da je bil preprečen separatni mir Črne gore z Nemci, ter omogočena tako ustanovitev Jugoslavije. Če bi ne bilo Kralja Aleksandra, bi nam danes gospodoval bogve kateri narod.

Na trdnost, neomajnost in stalnost v nasledovanju določnega cilja je pokazal pokojni naš Gospodar in Kralj tudi po vojni, ko je ne glede na notranje prilike stalno iskal neposredne zveze z narodom, da od njega samega zve, kaj želi, kaj ga teži in kaj mu je potrebno. Zato si je pridobil pregled čez celo državo, kakoršnega potrebuje gospodar, če hoče imeti svoje gospodarstvo v redu. Na-

Maistrov borec:

Čuvajmo Jugoslavijo!

**Globoka bol objema Domovino.
Zastave žalne tužno plapolajo.
Drhtijo srca, ker predobro znajo,
da res zapustil Oče je družino.**

**Kdo naj izmeri našo bolečino?
In kdo zadrževano ostro grajo?
Glej, množice zavzete šepetajo...
Glej naših tihih solz prebridko vino....**

**Umril je Kralj, a duh Njegov ni mrtev,
on v vekov veke živel bo med nami,
ker vse preveč je bilo težkih žrtev!**

**O, sveta je njegova oporoka!
Ko bo poklical v svoji mračni jami —
na mejdan vsi do slednjega otroka!...**

Spomenik

(Dve ideji — katera je boljša?)

Zadnje čase se mnogo razpravlja ne samo v naši, marveč v vsej jugoslovanski javnosti o tem, kakšni naj bodo spomeniki rajnemu kralju.

Človeška kultura dobiva v vseh dobah svoj posebni pečat od gospodarskih in socialnih prilik, v znamenju katerih se razvija. Ni brezpomenbno, če živi ljudstvo v izobilju ali v pomanjkanju. Kadar so časi bogati, se v kulturnih pojavih razodeva razkošje, tvorba sicer lepih, tudi duhovitih, globokih in celo plemenitih, toda za obstoj narodu bistveno ne baš potrebnih tvorb. Kadar pa trda pritisaka, stopa umetnost, glasba, gledališče, razkošje v obleki in jedi v ozadje, vstane klic po pametnem gospodarstvu, po skrbi za revnega brata, klic po koristnih napravah, ki bodo pomagale lajšati ljudsko bedo in z njo zvezano trpljenje.

Zanimivo je, da so v Banjaluki sklenili namesto običajnega spomenika v obliki sohe postaviti rajnemu kralju Aleksandru »Dom kulture«, ki naj bi služil okoliškemu ljudstvu v povzdigo in s čemer bi se gotovo storilo nekaj, kar bi bilo v intencijah velikega pokojnika.

»Slovenec« z dne 30. oktobra prinaša v tem zmišlu članek, tako ognjevito napisan, da ga ne smemo prezreti. Navajamo radi pomanjkanja prostora le nekaj misli.

Poglavitno se člankarju zdi to — in tudi mi mu radi pritrdimo — »da bo spomenik postavljal vse slovensko ljudstvo brez izjeme. Tisti redki, ki se vsled ozkih, v vsakdanje brige zameglenih političnih obzorij ne morejo dvigniti na to višjo etično ploskev, tudi tisti redki, ki v delu, ki naj bo narodni izraz narodne hvaležnosti iščejo gradiva za svoje osebne zaslužnosti, in tisti, ki pri počastitvi velikega jugoslovanskega kraljatvorca ne znajo ali ne morejo izravnati in zasuti brazd, ki jih je med narodom razoral njihova kratkovidna in nepravična strast po uveljavljanju samega sebe, tisti naj ostanejo doma in naj se nikar ne ponujajo za so-trudnike pri zgradbi, ki naj predstavlja srčni izliv vse slovenske skupnosti. Slovensko ljudstvo, tako veliko v boli, tega ne bo preneslo, ker hoče ostati veliko tudi v hvaležnosti. Kadar bomo v odboru našli zastopnike slovenske kulture in slovenskega gospodarstva, zastopnike cerkve, ki je tako veličastno počastila spomin velikega pokojnika in povzročila, da je vse slovensko ljudstvo toliko premolilo za dušo kralja Aleksandra, zastopnike vseh prosvetnih celic, ki v nikdar poplačanem podrobno delu dvigajo duhovni sijaj naše domovine, zastopnike industrije obrti in trgovstva, zastopnike kmetov in delavstva, one vojske slovenskih pridnih rok, ki se ji nikdar dosti ne zahvalujemo za njeno največje tvorbo delo v prid domovine, končno pred-

rod ga je radi tega vzljudil in mu zaupal. Postal je tista vez, ki je vse prebivalstvo države vezala med seboj in na njega. Njega smo smatrali za edinega, ki je voljen in sposoben pomagati narodu naprej in v lepše čase.

In ravno na tem mestu se je pričela špekulacija naših sovražnikov. In kdo nima na tem svetu sovražnikov! Mislili so si, udarili bomo pastirja in čreda se bo razkropila, ne vedoč, da Jugoslovani nismo čreda prestrašenih ovac. Ne! Mi smo vojščaki Kralja Aleksandra! Predno je naš Gospodar, Kralj in Komandant izdihnil svojo plemenito dušo, je izdal svoje povelje, ki se glasi: »Čuvajte mi Jugoslavijo!« Sprejeli in razumeli smo to povelje. Zalostni smo, da si nas zapustil, toda med nami bo večno živeło Tvoje poslednje povelje, sila Tvojega duha in Tvoje delo. Zvesto Ti bomo čuvali Jugoslavijo! Slava Ti na veke! Slava, slava, slava!

stavnik našega prihajajočega rodu, naše mladine, ki ji je v prvi vrsti umirajoči kralj izročil v varstvo Jugoslavijo, kadar bomo v odboru za zgradbo slovenskega spomenika videli zbrane vse te zastopnike, potem bomo mirni, ker potem bomo imeli jamstva, da bo spomenik izražal lik naše ljudske duše in njene vsestranske tvornosti. Vse drugo, kar tega ne dosega, je manjvredno, je nevedno kralja-ustvaritelja Jugoslavije in njegovega slovenskega ljudstva.

Nadalje pa »Slovenec«, govorec o tem, na kakšnem področju naj se postavi najveličastnejši spomenik rajnemu Gospodarju, navaja naslednje točke:

»Profituberkulozna liga, ki ji je pokojni kralj posvetil toliko dejanske pozornosti, se s svojimi preslabotnimi moči bori, da bi čim več trpinov rešila iz bede in da bi našemu ljudstvu ohranila zdravje, da bo moglo s polnimi močmi duševno in telesno delati za svoje in za državno blagostanje. Zgradimo v imenu slovenskega ljudstva dom profituberkulozni ligi, da bo neovirano lahko na najučinkovitejši način zares čuvala Jugoslavijo, ker bo čuvala zdravje njenih sinov. In naj bo ta dom Dom kralja Aleksandra, naj se v vsej bodočnosti bolniki in z njimi slovenske družine spominjajo blagopokojnega kralja, ki je bil med Slovenci tako ljubljen in tako spoštovan, da je sprožil med ljudstvom eno največjih človekoljubnih karitativnih dejanj, kar jih sploh pozna naša zgodovina.

Gremo naprej! Naša bolnišnica toži, da nima prostorov, država pa ne denarja, da bi ji dala novih in večjih. Iz neomejene hvaležnosti do pokojnega vladarja bo slovensko ljudstvo iz srca rado prispevalo od svojih skromnih sredstev, da se zgradi nov, velik oddelek, kjer se bo lajšalo trpljenje revnih od rodu do rodu. Naj ta oddelek nosi ime rajnega vladarja kot goreča baklja ljubezni do bližnjega, ki jo je njegovo življenje in njegova smrt med slovenskim ljudstvom prižgala.

Koliko nepreskrbljenih starčkov in staric, ki prihajajo iz delavskih krajev in od kmetijskih domov srečujemo in nam srce drhti, ko mislimo na njihovo usodo. Povejte, zahtevajte, slovensko ljudstvo bo od srca rado darovalo, mnogo darovalo, da se dvigne dom za nepreskrbljene starčke in starice, in naj ta dom

nosi ime kralja Aleksandra, da ga bodo v vsej bodočnosti blagovali preskrbljeni reveži tja do praga večnosti.

Pri nas imamo na žalost mnogo telesno in duševno zaostalih otrok, ki so dozraj ostali izven delokroga socialnega skrbstva. Postavimo velik, monumentalen dom za te reveže, da bodo dobili sredstva in priliko, da se usposablajo za življenje. Naj ta dom nosi ime velikega kralja, ker iz njega hvaležnost ne bo nikdar izginila, ko bodo največji reveži v njem dobivali možnost, da se koristno udejstvujejo v narodnem življenju in v narodni rasti.

Po naših rudarskih revirjih srečujemo toliko onemoglih rudarjev, ki jim mrzla črka zakona noče olajšati življenjske borbe. Po naših premogovnikih najdemo toliko nepreskrbljenih otrok, brez solca, brez veselega izgleda v bodočnost. Temne sence ležijo nad najmlajšim in najstarejšim rodом našega delavskega stanu. Povejte, pokličite! Slovensko ljudstvo bo z odprtimi rokami prinašalo svoje darove, da se postavi monumentalni dom za onemogle rudarje in za nepreskrbljene delavske otroke. In ta dom delavcev, ki bo celil rane zadobljene pri delu, naj nosi ime kralja-delavca, da bo trajen spomenik hvaležnosti, ki jo je ta do groba neutrudljivi delavec in tvorec vzbudil med slovenskim ljudstvom.

Mislimo, da o tem ni treba nobene besede več: Naj vsak sam razmišlja po svoji vesti in naj si stvori svoje prepričanje.

Nov grob.

Umril je naš tovariš **Jakša Borčič**, mag. pharm., lastnik drogerije „Adria“ in sanitetni poručnik v rezervi. — V starosti 36 let je podlegel zavrtni tuberkulozi. Z njim nam je odšel v mrak večnosti dober, izredno delaven, živahen in zvest tovariš ter rezervni oficir. Čeprav doma iz solčne Dalmacije, se je pri nas izredno hitro udomačil ter je užival vse naše simpatije. — Tovariš **Jakša!** Naj Ti bo mir in pokoj v naši domači zemlji!

Dve vrsti razumnštva

»Enrichissez-vous« (obogatite se) za vsako ceno — to je parola velikega dela naše današnje nenarodne inteligence.

Pred vojno, v času borb in priprav za borbo za Osvobojenje in Ujedinjenje je hodil najboljši del naše inteligence skupaj z narodom ali pred njim kot njegov vodja in učitelj.

V veliki svetovni vojni je boljši del inteligence ravnotako bil z narodom ter delil z njim vse trpljenje, preskušnje in nesreče, vse žrtve in muke, vse slave in zmage.

Ta nekdanja narodna inteligenca je igrala ogromno, celo odločujočo vlogo v splošnem podvigu naroda in narodne družbe. To je veljalo ne samo za kulturno, moralno in duhovno, temveč tudi za politično in socialno življenje. Pesniki, književniki in umetniki in zopet vsi skupaj (vsii oni, ki so nekaj pomenili), profesorji srednjih in visokih šol, člani Akademije znanosti, zdravniki, duhovniki, inženjeri in drugi, — vsi so šli z narodom in pred njim na dobrem in stvariteljskem potu dela. Pravi pesnik, glasnik narodove besede in narodovega srca je pomenil več in imel več vpliva na javno življenje, kot cela četa poklicnih politikov. Profesorji univerze in člani Akademije znanosti so napajali cele generacije, jih inspirirali ter držali v stalni napetosti navdušenja za pravo resnično in vdano delo za narod in Domovino. Kot na belo vrano bi s prstom kazali na intelektualca, ki bi hodil izven ali poleg tega boljšega dela naše nekdanje inteligence.

Po vojni pa se opaža, da se naša inteligenca vedno bolj oddaljuje od naroda, njegovih interesov in od celotnega življenja ljudstva. V družabnem pogledu se je ta inteligenca začela opredeljevati v neko posebnost, v neko vrsto družabnega razreda. Ona izgublja splošne, narodne in družabne ideale ter postaja sebična in samoživiva. Od javnega življenja zahteva osebni profit, zadovoljitev svojih želj, ugasitev svoje žeje po udobnem, lahkem in bogatem življenju. Sinovi gledajo in iščejo samo priliko, da se bogato oženijo, da se z zakonskimi zvezami vežejo z imovitimi in vplivnimi ljudmi in

rodbinami brez ozira na to, odkod in kakšno je bogastvo in vpliv teh krogov. Očetje pa delajo na vse kriplje, često tudi z vsemi sredstvi, da ravnotako obogatijo, da bi udobneje živeli »na starost« ter da bi svoji ožji okolici, svoji rodbini in deci zasigurali ravnotako lahko in udobno življenje ter bogato doto. Šola se zapušča, mladina je zanemarjena, kulturno, človekoljubno in socialno delo se ne neguje. Ako se pa kdo v vsemu temu vendarle udejstvuje, tega ne dela radi stvari same, temveč iz snobizma, radi maskiranja, vse to se uporablja samo, da se lažje, hitreje in neovirano doseže materialno zadovoljstvo.

Na zadeve narodne in državne politike gledajo z istimi očmi in iz istih vidikov. Pri tem ne mislimo samo onih intelektualcev, one inteligence, ki si je izvolila takozvano aktivno udejstvovanje v političnem življenju, kjer so dosegali in se pulili za poslanske mandate, ministrske položaje, razne sinekure pri državni blagajni in druge visoke in dobičkanose položaje. Ravno isto se nanaša tudi na ono inteligenco, katera je iz takozvanega pasivnega zadržanja ostala mrtva, vsa brezizrazna, jalova in žalostna v javnem in političnem delu ter življenju. Kajti, ako bi ne bila taka, bi naše javno in politično življenje izgledalo drugače.

Več vzrokov je, da je prišlo do tega pri tako znatnem delu naše povojne inteligence. Teško jih je v kratkih potezah razložiti, pa tudi ni ne potrebno, ne koristno. Velikega dela te in take inteligence namreč niti ni več mogoče rešiti, niti ga je treba rešiti. Neovrgljivo dejstvo je, da je ta inteligenca oddvojena od naroda in od njegovega sedanega teškega položaja, posebno pa, da je oddvojena od narodove bodočnosti. Z vsem tem nima ničesar skupnega več. Prišel bo čas, da bo propadla popolnoma, tako materialno, kot moralno. Kot razred se ne more niti formirati, še manj pa obdržati. Za seboj ne pušča nikarih duhovnih sledov. Dala ni iz sebe ne sistemov v znanosti, ne smeri v književnosti, niti nazorov v filozofiji, dala ni dnevnih publicistik in sloga, ne manir. O kaki moralni ali kriteriju v političnem in javnem živ-

ljenju ni niti govora, ker svojega stališča v tem oziru ni nikdar jasno izrazil, še manj pa dokumentirala...

Brez sposobne, brez poštene, brez pogumne in nesebične inteligence noben narod, nobena družba ne more naprej. V težkih časih pa je taka inteligenca narodu še posebno potrebna. Mi verujemo v zdravje svojega naroda, v zdravje najširših slojev — zato vemo in verujemo v to, da bo inteligenca zopet igrala in odigrala veliko vlogo v našem celokupnem življenju tako, kot nekdanja dobra inteligenca. Gotovo še ni prav vse propadlo, gotovo še ni vse okuženo. Tudi danes se niso še prav vsi intelektualci vrgli na dviganje palač, na doseg karijer, na zavojevanje bogatih domov in zvez, na izkoriščanje svojega znanja in strok v poklicne in materijalistične svrhe. Mo-

goče je tudi, da imamo danes celo več ene boljše narodne inteligence, kot pa ene pokvarjene, samo da je žalobno razpršena, malodušna, razočarana in skeptična. In ta inteligenca se bo zopet znašla in zbrala ter bo krenila krepko in pogumno na prava pota k boljšemu življenju in večjemu ustvarjanju ter bo aktivno delovala, da pride do tega čimpreje.

Taka inteligenca bo ponovno prišla v kontakt z narodom, obnovila bo one globoke in intimne zveze med seboj in med deblom naroda, katere so bile prekinjene radi mnogih nesreč in težav povojnega časa, za kar nosi velik del odgovornosti tudi pokvarjena včerajšnja in današnja inteligenca, katera mora — izginiti! — »Zbor«, Beograd.

Žalovanje naših skupin

Rajhenburg se je dostojno poslovil od svojega viteškega vladarja, blagopokojnega kralja Aleksandra I. Vsa tukajšnja društva, organizacije in korporacije so sporazumno priredile spominsko žalno svečanost v četrtek 18. t. m., na dan pogreba velikega pokojnika. Nad vse častno so se izkazali bojevnik. Ze pred 7. uro zjutraj so se začeli zbirati na dvorišču gostilne Schweiger, kjer so si nadelni znake »Boja« s črno žalno porto. 10 minut pred osmo uro je bil že cel bataljon pripravljen ter je v štiristopih pod vodstvom poveljnika Zagarja in z zastavo na čelu strumno odkorakal gori proti Marijini baziliki, kjer se je imela vršiti svečana žalna služba božja za našega viteškega kralja. Ljudje so strmeli, kje se je vzela ta železna armada bojevnikov, saj niti sanjali niso, da jih je toliko. To pa še niso bili vsi. Bili sta še dve uniformirani gasilski četi, skoraj sami bojevnik, ki so imeli bojvniške znake, delavska godba iz Senovega in gasilska iz Rajhenburga, z malimi izjemami vsi z bojvniškimi znaki, dalje pevski in moški zbor, vsepovsod sami bojevnik. Veličasten je bil pogled na vse to.

Žalni sprevod rajhenburških bojevnikov.

Ob 8. uri v baziliki. Oltar, prižnica, vse prevlečeno s črnino. Niže od oltarja katalk, nad njim kraljeva slika v črnini in v morju cvetja. Na vsaki strani katalka društvene zastave z žalnimi znaki. V cerkvi je bilo nad 3000 ljudi. Pred sv. mašo cerkven gov. Gosp. konz. svetnik župnik Jožef Tratnik govori resno, globoko in pretresljivo. Ljudem je tesno pri srcu, obrazi so resni, otožni, v očeh so solze. Po govoru je svečana žalna sv. maša.

Po cerkvenem opravilu: Pred baziliko je na prostem govorniški oder, nad njim kraljeva slika. Pred odrom se razvrstijo zastave, odličniki, šolska mladina in razna društva po svojih zastopnikih in korporativno. Na levi strani govorniškega odra bojevnik. Kakor mogočen gozd, ki ga noben vihar ne more podreti. Številni govorniki se vrstijo, vsakemu je odmerjen čas pet minut. Seje proti koncu pride na vrsto bojevniški govornik. Tovaš invalid Avgust Fabjančič stopa na oder. On pa pričinja z razločnim, dovolj močnim glasom:

»V neizmerni boli se tope srca vseh Jugoslovanov ob veliki nesreči in nenadomestljivi izgubi našega dobrega, blagega, viteškega in modrega kralja Aleksandra I. Tem hujša je ta izguba in bolečina za nas jugoslovanske bojevnik, ker smo z njim izgubili

svojega najboljšega voditelja, naš jugoslovanski narod pa ljubljenega vladarja in največjega Jugoslovana.

Razen vseh velikanskih zaslug, ki jih je imel naš blagopokojni voditelj in kralj za svoj narod na vseh poljih, smatram za potrebno posebej podčrtati dve njegovi vrlini, ki ga najbolj dičita med vsemi vladarji vega sveta: Imel je čuteče srce za revne in nižje sloje in delal je neumorno za mir, ljubezen in spravo med ljudstvom in — narodi. Njegovo največje delo je bilo — delo za mir. On sam, veliki bojevnik in voditelj svoje hrabre vojske, junak in zmagovalec, preстал je najhujše vojne grozote. Videl je — spoznal je, da je vojska prokletstvo za narode, vedel pa je, da le mir, ljubezen, sloga in vzajemnost, prinašajo srečo, napredek in blagostanje. Zato je naš veliki bojevnik, voditelj in kralj posvetil vse svoje moči delu za mir. Govornik povzdigne glas: »Mi bojevnik, ki smo šli skozi peklo svetovne vojne ter smo doživeli vse nepopisne vojne grozote, mi najbolj cenimo in najbolj spoštujemo njegovo veliko prizadevanje za mir. Ko je naš veliki voditelj umiral, je še naročil: »Čuvajte Jugoslavijo!« Ves naš narod, vsi bojevnik smo ga razumeli. Razumeli, ker vemo, da je Jugoslavija njegova in naša, ker vemo, da je Jugoslavija vzklila iz njegove in naše krvi! Zato prisegamo: Čuvali jo bomo! In smernica za izpolnitev te prisege nam bo ta, ki jo nam je nakazal on sam, naš veliki voditelj, kralj Aleksander I. Njegov duh nas bo vodil, da bomo delali za mir, slogo in ljubezen med ljudstvom in narodi. Mi nočemo vojne, dovolj je bilo že krvo-prelitja. Tukaj dvigne govornik roko in jo stisne v pest. »Povemo pa odločno in neustrašeno: gorje takim, ki bi samo mislili, da nas je strah! Mi smo jekleni in odločni bojevnik in nikdo od nas ne odvrne tistih ciljev in tistih idej, ki nam jih je naznačil kralj Aleksander I., naš vzvišeni voditelj. Slava mu!«

Viharni klici »Slava!« grme v tožni jesenski dan. Se en govor, potem pa zapoje pevec poslednje slovo, godba zaigra žalostinko, nato se pa razvije žalni sprevod skozi trg do postaje in po drugi strani nazaj na glavni trg, kjer je razhod. Sklonjenih glav se razhajajo množice, spoštljivo se spominjajoč svojega vladarja in kralja, katerega ni več...

Pogreba v Belgradu se je udeležila deputacija bojevnikov pod vodstvom tov. predsednika Kržišnika.

Dornova. Vsled tragične smrti našega ljubljenega vladarja in prvega bojevnik Nj. Vel. kralja Aleksandra I. izražamo najiskrenješše sožalje ter prosimo vodstvo »Boja«, da to sožalje sporoči žalujoči vladarski rodbini.

Velike Lašče. Dne 14. okt. se je vršila ob 11. uri dop. na trgu pred cerkvi v Velikih Laščah žalna svečanost za našim blagopokojnim vladarjem. Te svečanosti, pred z žalnimi znaki okrašeno sliko pokojnega vladarja, se je udeležila poleg drugih svetnih in cerkvenih organizacij in ostalega ljudstva tudi tukajšnja krajevna organizacija Združenja borcev Jugoslavije. Žalna govora sta imela tukajšnji župnik in duh. svetnik č. g. Ramovš Jakob in bivši minister in narodni poslanec g. Pucelj Ivan, ki sta proslavljala velikega pokojnika, ki je padel, zadet od zločinske roke, v trenutku svojega najvišjega dela za dobrobit svoje države in za mir med narodi. Trikratni vzklik »Slava« blagopokojnemu vladarju in trikratni vzklik »Živijo« našemu mlademu kralju Petru II., je zaključil žalno slovesnost.

Jakobski dol. Dne 14. t. m. ob 8. uri se je vršila v okusno okrašeni sobi nove šole pri Sv. Jakobu žalna seja odbora tukajšnje krajevne organizacije. Primeren spominski govor je imel tov. predsednik Franjo Šnuderl. Ob

sklepu pa se je odposlala sožalna in vdanostna brzojavka maršalatu dvora.

Maribor. Krajevni odbor Združenja borcev Jugoslavije v Mariboru je imel vsled tragične smrti Nj. Vel. kralje Aleksandra I. dne 12. okt. 1934 komemoracijo na žalni seji v svojih uradnih prostorih. Seje so se udeležili vsi odborniki polnoštevilno. Pred v črtno z državno trobojnico ovito sliko Nj. Vel. kralja Aleksandra I., okrašeno z zelenjem, je gorela lučka, vsi odborniki so se zbrali pred svojim Najvišim in Prvim pokojnim borem, da se poklonijo v globoki žalosti blagopokojnemu svojemu Komandanu. Predsednik tov. Geč je odločno obsodil gauzni zločin v Marselju ter v vznešenih besedah podal takole potrdost svojih članov: »Naš Prezvzišeni Vladar je padel mučeniške smrti od zločinske roke v onem trenutku, ko je stopil na zavezniška tla naše prijateljske zaveznice Francije v svojem velikem poslanstvu. Naš Prvi borec in naš Najvišji poveljnik nam je v velikih bitkah izvojeval zlato svobodo, niso ga vse strašne grozote vojnih pohodov mogle zlomiti, ko je nešteto gledal smrti v oči, a v svojem vzvišenem poslanstvu kot čuvar miru izdihnil svojo veliko dušo. Zgubili smo Tvorca in Ujedinitelja velike, močne Jugoslavije in v globoki žalosti se klanjamo Njegovemu Geniju. Obljubujemo in prisegamo, da hočemo biti zvesti in udani izvrševalci Kraljeve oporoke: »Čuvajte Jugoslavijo«. Slava Nj. Vel. Aleksandru I. Mučniku!« Po teh ganljivih besedah so vsi navzoči zaklicali trikrat »Slava mu.« Globoko v dno duše pretreseni prosimo Nj. Vel. kraljico Marijo, da sprejme naše najglobokejšše sožalje in sočustvovanje v tej

Bodi pravi borec!

Kakšen naj bo pravi borec? Pravi jugoslovanski borec ljubi z vsem srcem svojo domovino, svoj narod in svojega kralja. Kadar gre za blagor domovine in naroda, stopi vse drugo v ozadje. Jugoslovanski borec ljubi svojo materinščino in se posluži tujega jezika, zlasti onega nam neprijaznih narodov, le takrat, kadar res ne gre drugače. Borec ne spada v vrste onih, ki kažejo svoj »nacionalizem« s tem, da nam z nemškutarjenjem delajo sramoto. Jugoslovanski borec vzgaja svojo družino in vpliva na svojo okolico v odločno narodnem, državljan-skem in socijalnem duhu.

Vse svoje potreščine kupuje le v trgovinah in obratovalnicah domačih, narodno zavednih ljudi. Deluje povsod po načelu »Svoji k svojim!« Zaveden borec ne hodi v kino poslušati in gledati plitvih nemških kičev, ki žalijo pošteno slovansko srce, nam kvarijo našo mladino, ob-

veliki tugi. Na meč Nj. Vel. kralja Petra II. pa polagamo prisego svoje neomajne zvestobe in vdanosti! Živel kralj Peter II., živel Dom Karagorgjevičev! Nato je sklenil odbor odposlati maršalatu dvora sledečo brzojavko: »Krajevni odbor Združenja borcev Jugoslavije« v Mariboru, pretresen v dno duše ob tragični smrti Nj. Vel. kralja Aleksandra I. Ujedinitelja, izraža svoje najglobokejšše sožalje. Obljubujemo neomajno zvestobo in vdanost Nj. Vel. kralju Petru II. — V nemi tugi je tov. predsednik zaključil žalno sejo.

Horjul. Na žalni seji krajevne organizacije »Boja« v Horjulu, katero je otvoril predsednik tov. Arhar Franc, je v kratkem govoru orisal nenadomestljivo izgubo, katero smo utrpeli s tragično smrtjo najvišjega borca Nj. Vel. kralja Aleksandra I. Zedinitelja. Svoj žalni govor je zaključil s trikratnim »Slava«, kateremu se je soglasno odzval ves odbor, nato je tov. tajnik prečital Njegov življenjepis.

Delegat Osrednjega izvršnega odbora in skupine Ljubljana, ki je bil v nedeljo v Trbovljah, je imel priliko prepričati se o naravnosti vzornem delovanju trboveljske skupine »Boja«, ki je tako v organizatornem, kakor tudi v upravnem oziru vzgledna. Vse to se je še posebno izkazalo ob izredno strunnem in globoko resnem nastopu ob priliki žalnih svečanosti. Zato tudi na tem mestu pohvalimo naše vrle bojevnik v Trbovljah, ki kljub temu, da živijo v težkih prilikah, idealno in nesebično delujejo za končno zmago naše ideje in jih lahko stavljamo vsem za vzor! Borec v zbor!

enem pa bogatijo z našim denarjem tuj, nam deloma sovražen kapital. Pač pa je mesto našemu borcu v gledališču, ker s tem podpira slovansko umetnost. Jugoslovanski borec je pošten, odkrit, nesebičen. Bori se proti vsemu, kar škodi naši jugoslovanski državnosti, kar žaljuje naš narodni ponos in kar vpliva kvarno na naše gospodarstvo. Domovina, narod, Kralj so mu nedotakljive, svete besede!

»Trd bodi, neizprosen, mož jeklen, kadar braniti je časti in pravde narodu tvojemu! Beseda dana — vez velja,

ne zemlje moč, ne moč neba in ne pekla ognjena sila vezi ne bode razrušila. Saj srce zvesto, kakor zdaj, ostalo bode vekomaj!«

Koliko nas je v naši pretekli dobi stalo pomanjkanje dobre gospodarske izobrazbe

V naših diskusijah se stalno pojavljajo razna gospodarska vprašanja, ki so v tesni in neločljivi zvezi z vprašanji naše praktične no tranje in pa tudi zunanje politike. Važnost teh vprašanj sicer vsi vedno prav radi priznavamo in poudarjamo, vendar ima marsikdo silno meglene pojme o podrobnosti vseh teh vprašanj. To pa je le posledica nikakršne ali pa le silno površne gospodarske izobrazbe, ki bi morala biti osnova vsega našega dela na področju naše gospodarske politike, s tem pa tudi same praktične politike. Neuspelih eksperimentov na omenjenih področjih imamo že več kot preveč. Izgubili smo mnogo dragocenega časa in ogromne vsote narodnega premoženja, katerega pri nas itak nikdar ni bilo veliko.

Številna vprašanja narodnega gospodarstva, agrarne-industrijske in obrtne, trgovske in prometne politike, finančne znanosti ter silno pereča vprašanja javnega, zasebnega, samoupravnega, državnega in svetovnega gospodarstva, ki so ogromnega pomena tudi za vse naše narodno in gospodarsko življenje, so bila za ogromno večino le knjiga s sedmimi pečati, da o teoretični strani vseh teh vprašanj sploh ne govorim. Široki sloji našega naroda so poprej razven vlaganja prihrankov in hranilnice in najemanja manjših kratkoročnih posojil, silno malo in površno cenili pomen in potrebo poznanja drugih teoretičnih in praktičnih gospodarskih vprašanj. Narodno gospodarski pomen štednje in kroženja denarja pa je bil znan le malemu krogu interesentov. Kdo je pred leti poznal pri nas n. pr. borzo, devizo, delnico, razne vrste zadolžnic itd., itd.? Zato je moral n. pr. meseca februarja l. 1921 naš takratni finančni minister, ob likvidaciji oziroma razdelitvi imovine in dolgovi bivše avstro-ogrske monarhije, izdati našim hranilnicam tajen nalog, da dokupijo za celih 53.000.000 kron raznih predvojnih avstro-ogrskih državnih rent; to je zadosten dokaz silno malega zanimanja za

vlaganje denarja v razne državne vrednostne papirje, ki so ob jamstvu države nudili večjo rentabiliteto, kakor pa naši denarni zavodi in hranilnice, torej že takrat napačno forsiranje kapitalnega trga.

Že v zadnjih desetletjih pred svetovno vojno je praksa pokazala silen gospodarski in politični napredek dežel ozir. držav, ki so prednjačile na področju gospodarskih znanosti in tehnike gospodarstva. Vse to je mnogo doprineslo do večjega zanimanja za gospodarske znanosti in praktična vprašanja gospodarstva tudi v manj naprednih predvojnih državah. V našem gospodarskem življenju tudi ti napori niso našli potrebnega odziva in razumevanja. Zato je tudi razumljivo, da se pri nas, razen silno redkih izjem nista mogla razviti trgovina in gospodarstvo v pravem pomenu besede, kjer so večinoma gospodarili — tudi veliki podjetniki s pravo kramarsko mentaliteto; zato so nam tudi kaj kmalu zagospodarili gospodarsko bolj izobraženi tujci. Poudarjam pa, če se pojm kramarja ne krije vedno z obsegom podjetja v gospodarskem oziru v pravem pomenu besede, nasprotno smo imeli in imamo tudi male trgovce in podjetnike, ki se odlikujejo s širokim pogledom v svet pravega gospodarstvenika.

Večkrat le površno poznavanje gospodarstva in temeljnih nauk politike, ki je stvarno v neločljivi zvezi z gospodarstvom, se je omejevalo le na silno ozek krog večinoma ne preveč skrupuloznih ljudi, ki so pod pretvezo žalostnega boja med »klerikalci in liberalci« izkoristili naše tako ustvarjene politične neprilike v svoje sebične gospodarske namene, ki niso bili vedno v skladu z interesi našega narodnega gospodarstva. Naše ljudstvo teh pravih vzrokov in sadov »politike« radi svoje nepoučenosti ni tako kmalu opazilo, na drugi strani pa so bile take operacije res tako spretno maskirane z znanimi frazami (katere prav naše gibanje obsoja), da je bil že skrajni čas, da se

nastopi proti vsestranskemu izkoriščanju pod firmo raznih »izmiv«.

Šele gospodarska konjunktura po končani svetovni vojni, ki je pokazala tudi pri nas, da je gospodarska sila važnejša od vojaške in diplomatske, je povečala zanimanje za gospodarske in politične znanosti ter za praktične potrebe gospodarstva; to spoznanje je pa bilo za nas povečini že prekasno. V našem gospodarstvu in v politiki se je prirnila na površje na žalost skupina ljudi s čudnimi pojmi o narodnem gospodarstvu in o politiki. Žalostni sadovi gospodarjenja teh ljudi so nam dobro znani. Ni čuda, da je po kratkem poletu v našem gospodarstvu zavlada zopet tujec. Dorasla, strokovno izobrazena in delavljiva mladina je našla le obupna pogorišča in »krizo« z vsemi njenimi posledicami. Zato je pa današnje nastrojeenje mladine povsem razumljivo in opravičljivo.

Prav zato je nujno in neobhodno potrebno, da postavimo naše delo na tem področju na solidno in dobro premišljeno podlago, ki jo zgraditi lahko edinole: temeljita gospodarska izobrazba in zavest moralne odgovornosti napram našemu narodu.

L. P.

Dopisi

Naši rudarji so zborovali.

Dne 7. oktobra se je vršil v Trbovljah v Delavskem domu sestanek članov II. rudarske skupine (t. j. oficijelne rudarske delojemalske organizacije), za katero je vladalo po vseh Trbovljah ogromno zanimanje. Saj je bilo to prvo zborovanje delavcev od začetka mezdne borbe, ki je dosegla svoj višek v stavki rudarjev meseca avgusta. Temu primeren je bil tudi obisk in je bila dvorana že davno pred pričetkom shoda popolnoma zasedena. Bilo je navzočih gotovo blizu 1000 rudarjev iz vseh premogovnih revirjev. Ob 1/4 10 je predsednik II. skupine tov. Pliberšek otvoril zborovanje. Po pozdravu navzočih rudarjev je razglasil dnevni red sestanka, in sicer 1. mezdno gibanje in 2. ureditev nove kolektivne pogodbe. Potem je ugotovil, da so bile vse organizacije in strokovne zveze naprošene, da na današnji dan ne prirejajo v Trbovljah nobenih drugih sestankov in shodov. Kljub temu je Narodna strokovna zveza za danes sklicala v Sokolskem domu svoj shod ter s tem povzročila razcepljenost, ki bo gotovo rudarjem samo v škodo. V svojih nadaljnjih izvajanjih je tov. Pliberšek opisal položaj rudarjev, ki so ga povzročili zadnji dogodki in ostro obsodil vmešavanje poklicnih politikov v mezdno borbo, ki so tam iskali samo koristi zase in za svojo kliko. Zlasti energično je odklonil vmešavanje »Nacionalnega akcijskega odbora«, ki ga ogromna večina rudarjev odklanja. Z ozirom na 15. oktober, s katerim dnem nastopa že spremenjeno stanje, je pozval vse rudarje k solidarnosti in enotnosti. Potem je podal besedo tajniku II. rudarske skupine Arhu, ki je v dolgem, široko zasnovanem govoru opisal ves potek pogajanj delavskih zaupnikov s TPD ter opisal težkoče, s katerimi so se morali boriti rudarji. Tudi g. Arh je ostro obsodil postopanje Nacionalnega akcijskega odbora, ki pred po-

gajanja sploh ni stopil v stike z oficijelnimi delavskimi zaupniki II. rudarske skupine, kakor tudi postopanje Narodne strokovne zveze, ki je na posvetovanja rudarskih zaupnikov poslala samo »opazovalca« in ne opolnomočenega zastopnika. Tudi pri pogajanjih v Ljubljani se je ta zastopnik splošno označil samo za »opazovalca«, vendar je kasneje doseženi pogojni sporazum kljub temu podpisal kot odposlanec. Na tak način odtegniti se odgovornosti v najbolj usodnih trenutkih je vsekakor obsojanja vredno. Tudi tajnik Arhar je pozval delavce k solidarnosti in jih je prosil, naj imajo zaupanje v ljudi, ki so jih sami izvolili.

Nato je govoril še zastopnik Jugoslovanske strokovne zveze g. Lešnik iz Hude Jame.

Na koncu je povzel besedo zopet predsednik Pliberšek in so nato rudarji sklenili, da naj njihovi zaupniki skušajo doseči, da bi sedanje stanje obveljalo tudi še po 15. oktobru. Vsekakor se pa naj doseže kolektivna pogodba s 3-mesečnim odpovednim rokom. Malo pred 12. uro je predsednik Pliberšek zaključil sestanek. Prijavili so se še nekateri govorniki, katerim pa tov. Pliberšek ni hotel dati besede, kljub temu, da jim je to na začetku zborovanja obljubil. Ta gesta predsednika Pliberška je gotovo kvarno vplivala na sicer zelo dostojen in resen utis sestanka mislimo, da ni bila potrebna.

Bela cerkev. Tu smo 19. avg. t. l. postavili kvas krajevne organizacije »Boja«, ki že dobro vzhaja. Komaj so pretekli štirje tedni, nas je že 190 članov, pa še prihajajo. Kmalu bo vsa fara s tem kvasom prekrvašena. Je še nekaj takih, ki pravijo: »Bomo videli, katerih bo več, tja bomo šli.« Mi pa se na take omahljivce ne oziramo, ker potrebujemo odločne bojevnike, da bodo res prodirali, kot na fronti, ne pa da bi pristopili k nam šele, ko bo janc že pečen in bi ga hoteli z nami jesti.

Sedaj bi pa še eno rad povedal: Bil sem na Ljubljanskem velesjemu. Ko sem se nagledal razstavljenih stvari, sem videl, da igrajo neko komedijo, ki mi je zelo ugajala. To je bila zanimiva igra. Posebno dobra je bila vloga neumnega Avgusta. Ta je igral na glasovir...

Imel je tudi pred seboj note; gledal je nanje, delal pa je vse drugo, samo igral ni. Obračal se je proti ljudstvu, spakoval obraz in se iz gledalcev norčeval. Zopet je sedel k glasovirju, da bi igral, gledal na note — pa ni bilo drugega slišati, kakor »brenk!... Tako se je norčeval iz glasovirja, iz tistih not in iz ljudstva, nazadnje pa še iz svojega gospodarja. Končno je še stopil na glasovir...

No in kaj sem si jaz takrat mislil, ko sem tega neumnega Avgusta gledal? Mislil sem

si, da nekateri ljudje,

, ravno tako delajo. Oni tudi gledajo delajo pa vse kaj drugega, se norčujejo iz kmečkega ljudstva, njegove pravice pa z nogami teptajo. O, mnogo je takih, ki igrajo vlogo neumnega Avgusta! Če bi kdo rad vedel, kateri so, naj pride k meni, pa bo zvedel.

Zatorej: Borci v zbor, da bomo pomedli s tistimi neumnimi Avgusti!

Doma in na tujem

V Španiji imajo mnogo talenta za državljansko vojno. Na mnogih krajih je prišlo do boja med vojaštvom in stavkujočimi delavci. V nekaterih industrijskih krajih so ustanovili sovjete. Sicer časopisi poročajo, da so nemiri likvidirani — za ceno 2000 mrtvih. Vendar vse kaže, da ne bo prišlo tako kmalu do pomirjenja, ker so vzroki neredov tako globoki, da bo treba pametno preurediti, zlasti socialne razmere. Je nekaj gnilega v državi španski.

Pogon avtomobilov na drveni plin bi rada vpeljala Avstrija in zato delajo v Alpah velike tozadavne poskuse. Tak pogon bi bil zelo cenen. Ako bi se dala ta stvar spretno urediti, bi to bila velikanska pridobitev za kraje, bogate na drvih. Morda bova ti in jaz, dragi bralec, počasi le prišla do avtomobila. Kurila bova najin stroj, zraven pa se bo v pečici lahko peklo kaj dobrega. Zlati časi se obetajo.

O krizi v šolstvu neredko tožijo naše rodbine. Nekaj števil iz Amerike: Odpuščenih je 200 tisoč učiteljev, zaprtih 1500 trgovskih in 2000 ljudskih šol. Zato bo brez šole ostalo okoli 2 milijona 800 tisoč otrok. Izdatke za šole so zmanjšali za 26%.

Posaarsko vprašanje gledajo Francozi povzem trezno. Imajo namreč na saarskem ozemlju 150.000 rojakov, ki jim hočejo zagotoviti varno eksistenco in jim zagarantirati možnost urejenih odnošajev s Francijo. Poleg tega kroži v Posaarju za eno milijardo in pol zlatih frankov, kar niso mačkine solze. Nemci bi jih seveda hoteli zamenjati za papirnate franke, Francozi pa pravijo: ne boš! Zato hočejo, da se vse to pametno in temeljito uredi.

Kdor podpira tihotapca, dela zoper državo. Takemu tiču je treba pristrichi peroti. In glej, peroti so pristrigili upravniku beogradskega občinskega trošarinskega urada Veljkoviću. To se pravi: zaprlj so ga. Občina si pri tem lahko čestita, tihotapci pa seveda ne.

Kako postaneš letalec brez velikih stroškov? Prvič moraš biti član Aerokluba, drugič si moraš nabaviti letalo pri kakšnem domačem izdelovalcu, nato dobiš zastoj od Aerokluba motor tipa Walter. Seveda se mo-

raš nato izobraziti za pilota in, da boš od vsega tega kaj imel, pazi, da ne razbiješ letala!

Poskusno glasovanje med Angleži je organiziral znani angleški časopis »Daily Express«. Pokazalo se je, da je večina Angležev za to, da se Anglija umakne v takozvano »splendid isolation«, (blagorodno osamljenost), to se pravi, da se Anglija lepo umakne domov na otok in v svoje kolonije, evropskim narodom pa prepusti, naj se med sabo ravnsajo in kavsajo kot jim milo in drago.

Parno turbino za letala je izumil neki nemški inženjer. Ta turbina more delovati brez defekta do 8000 ur. Ta izum je zlasti važen za letala, ki prenašajo velike težine.

Poziv vojnim tovarišem. Podpisani sem bil ranjen l. 1916. dne 2. novembra v 9. ofenzivi na Doberdobo kot prostak 4. domobranskega polka, 10. stotnije. Tovariši (med njimi Franc Lipnik in Cerar) so izjavili pri poveljstvu, da sem bil ubit. Radi invalidskega uverenja rabim priče dogodka in jih nujno prosim, naj se javijo uredništvu »Preloma« ali pa meni naravnost. Stroške vse povrnem. — Zgone Jakob, Kremenica št. 1, pošta Ig-Studenec.

Vsem naročnikom.

Današnji številki prilaga Uprava vsem naročnikom položnice in jih prosi, da poravnajo naročnino. Nekateri naročniki so nakazali takrat, ko je list izhajal vsakih štirinajst dni, samo Din 20.— Ti naj nakazujejo še Din 10.— Drugi naročniki so plačali samo za pol leta ali pa za 3/4 leta. Nekateri so se naročili in list redno prejemale, naročnine pa do danes niso še plačali. Uprava lista prosi vse gori navedene, da poravnajo čimprej dolžno naročnino.

Naročniki, ki pa imajo vse plačano, naj izvolijo shraniti položnico, ki jo danes vsem naročnikom prilagamo, ali pa naj jo porabijo, ako so voljni nakazati kaj za tiskovni sklad. List se vzdržuje samo z naročnino, zato prosimo za nujno poravnavo zaostankov. Darovi za tiskovni sklad se hvaležno sprejmejo.

Uprava »Preloma«.

Drobni oglasi

Premog, drva, koks
D. ČEBIN, Wolfova 1. - Tel. 20-56.

Zimska jabolka

vseh vrst stalno na zalogi pri
Gospodarski zvezi.

Smučarske čevlje!

prave, nepremočljive, ročno dele; športne moške, ženske in otroške se doba v veliki izbiri in po nizkih cenah pri

A. ŽIBERT

LJUBLJANA, Prešernova ul.

Na zalogi ima tudi veliko izbiro snežnih čevljev v najnovejših oblikah in galoše za gospode.

Konfekcija, manufaktura in modna trgovina

Josip Olup, Ljubljana

nudi v veliki izbiri moške in deške obleke, suknje in površnike. Kamgarni iz domačih, čeških in angleških tovarn stalno na zalogi. Obleke izvršujemo tudi po naročilu. Velika zaloga moškega perila iz lastne tovarne »Triglava«.

Sprejemamo blago tudi v izvršitev.

Trgovci znaten popust.

Trgovski prostori: Stari trg 2, Pod Trančevim
Kolodvorska ulica 8.

Hočemo Vas zadovoljiti z dobrim **radio aparatom**

Kadar si ga želite nabaviti ne pozabite na **radio trgovino**

»RADIOVAL«

Ljubljana
Dalmatinova ulica 13
poleg hotela Štrukelj
Telefon 33-63

Celje
Prešernova ul. 24

DEŽNIKE NOGAVICE

na drobno in na debelo
kupite najugodnejše
v tovarni

JOSIP VIDMAR

Ljubljana
Pred Škofijo 19
podruž.: Prešernova ul. 20

Beograd
Kralja Milana 13

Zagreb
Jurišičeva ul. 8

Oglašujte v »Prelomu«!

Potrebščine za krojače

klote, serže v več barvah, rokavine, kanafas, moleskin, inlet, trdo platno, vato in vatelin, žimo, sponke in gumbe v veliki izbiri, vse vrste svil in sukancev

najugodnejše samo
pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
blizu Prešernovega spomenika (za vodo)
Na veliko! — Na malo!

F. HREHORIC

Manufakturna veletrgovina
Ljubljana, Tyrševa cesta šte. 28

Telefon 24-04

ŠPEDIICIJA — TURK — LJUBLJANA

ocarinjeneje prevzema: prevažanje

vsakovrstne robe hitro in po najnižji tarifi. — Vse informacije brezplačno. — Telefon interurban 24-59. — Vilharjeva c. 33. (nasproti nove carinarnice).

vsakovrstnega blaga v Ljubljani in izven Ljubljane z vozovi kot tudi z avtomobili. Telefon interurb. 21-57. — Masarykova c. 5. (nasproti tovarnega kolodvora)